

Виктор Д. САВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Институт за српски језик САНУ

Оригинални научни рад
Примљен: 14. 4. 2026.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

„ВУК” И „ДАНИЧИЋ”: О ИМЕНОВАЊУ ТВОРАЦА СРПСКОГА КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА

Вук Стефановић Караџић и Ђуро Даничић родили су се и формирали у различитим друштвеним системима; припадали су епоси другачијој од данашње. Обојица су уобличи-ли именске формуле како су желели да их савременици препознају, називају и ословљавају, што је битно за начин реферисања на њих. У непосредном цитирању, уз наслов ауторског дела, подразумева се преношење дате, пуне именске формуле. У непосредном казивању о њима као личностима или ствараоцима очекује се кратко (није „скраћено”) навођење, у духу српског језика, саобразно традицији која се формирала. У именовању старијег од њих вишечлана номинација је развијена поступно и остала је доминантна једночлана номинација, наслеђена из минулих епоха, измењена у Србији тек 1851; за млађег се, пак, у другој половини истог столећа учврстио образац након што је он сам изабрао сопствени псеудоним 1847. Веродостојно је само оно како су савременици и прве наредне генерације именовали једнога и другог, у другој половини XIX и првој половини XX в. – постојано. Да би се избегао анахронизам, исто треба да важи и у нашем времену и потоњим временима.

Кључне речи: Вук (Вук Стефановић Караџић), Даничић (Ђуро Даничић), српски књижевни језик, име, патронимик, презиме

1. СТАТУС ПРЕЗИМЕНА. – У време када су Вук и Даничић ступили на историјску позорницу, баш као и у раном средњем веку, (још) нису била учвршћена презимена – али та констатација нека остане ограничена на Србију, како то саопштава и Вук (в. ниже). Стефану, односно Симеону Немањи (преподобном Симеону Мироточивом) не помиње се презиме у оновременим изворима и нововременој литератури; слично важи и за Саву којему се именовање по оцу јавља само уколико је реч о раној његовој младости, као о *Растку Немањићу*. Говори ли се, пак, о некоме од Немањиних даљих потомака, опет се њихово име комбинује с титулом (и титуларним именом), не и презименом,

* viktor.savic@isj.sanu.ac.rs; ORCID: 0000-0001-7003-3201

јер су презимена – и када су се почела стварати – имала нешто другачију дистрибуцију и употребу него данас (обично је, нпр., рећи *цар (Стефан) Душан*, не и *Душан Немањић*, али се може рећи да „Душан припада лози Немањића” или сл.).¹

Речено се види и из нестабилизваности ономастичких термина с различитих дијалекатских терена у првој половини XIX в., како сведочи Вуков Српски рјечник, у којем се јављају неки: *подријетло* (ограничено на јужне, ијекавске крајеве) и *порекло* (у Војводини), *придјевак* и *приједјевак* (ограничени на српске, јекавске говоре у Хрватској), као и *презиме*.

Подријетло (1818). Подријетло, n. (Ерц.) der Zuname, Familienname, cognomen : (1852). подријетло, n. (јуж.) der Zuname, Familienname, cognomen. cf. презиме | Порекло (1818). Порéкло, n. (у Сријему и у Бачк.) vide подријетло. : (1852). ПОРЕ́КЛО, n. (у војв.) vide подријетло | Придјевак (1818). – : (1852). ПРИД́ЕВАК, дијевка, m. (у Хрв.) der Zuname, cognomen. Може бити да су се придијевци најприје звала само она презимена која се не свршују на *ић*. cf. презиме | Приједјевак (1818). – : (1852). ПРИ́ЕД́ЕВАК, вка, m. (у Хрв.) vide презиме. cf. придјевак.

Презиме је у првоме Рјечнику само регистровано, а у другоме то је одредница с врло обимном обрадом, очито са статусом опште јединице у лексичком систему за значење ‘der Zuname, cognomen’ (‘наследно породично име’). Све што је битно за разумевање нашега питања саопштио је већ Вук:

Презиме (1818). Прèзиме, мена, n. der Zuname, cognomen, cf. подријетло : (1852). ПрèЗИМЕ, мена, n. der Zuname, cognomen. У Црној гори и у Херцеговини народ наш има своја презимена којима се породице позивају од кољена на кољено као и у осталој Европи; у Србији пак тога обичаја до нашега времена није било, него се сваки позивао по своме оцу додавши очиноме крштеном имену *овић* или *евућ*, код имена која се свршују на *је* и *о* само *вић*, а код онијех која се свршују на *а* само *ић*, [...]; ако ли је коме отац умрло прије матере он се је позивао по матери додавши материноме крштеном имену мјесто *а ић*, [...]. Тако и кад су се који из Херцеговине или из Црне горе саселили у Србију, они су почевши се звати по овоме доњоземском обичају презимена своја мало по мало поизостављали, гдјекоји и позаборављали, а гдјекојима ако се и спомињало старо презиме највише су их као поруге ради њиме називали. [...] Сад се тек од године 1804 почело и у Србији, особито код знатнијих људи, да се не пишу по очиноме крштеном имену, него или као што су слушали да су им се стари звали или онако како им се отац звао и писао. И у царству Аустријском, у данашњему војводству, наши су се људи до скоро звали и писали по очиноме или по материноме крштеном имену као и у Србији, докле им земаљске старјешине, особито видећи да у једној кући и у једној породици има по неколико различнијех презимена, нијесу то забраниле, те су

¹ Осим мноштва докумената у којима се интитулишу и потписују српски владари, пописују зависни људи и помињу поједине личности у разл. историјским околностима, одн. мимо наративних извора у којима се помињу или су главни предмет излагања српски владари и црквени великодостојници и свети, највише је личности пописано у поменицима, у којима, опет – готово да једино постоје лична имена (с титулама), а презимена су изузетно ретка (Новаковић 1875: s. vv.), понекад у називу селâ, манастира, географских микроцелина и др. – чешће и разноврсније него у претх. случају, где су родовска имена претворена у месна (Новаковић 1875: s. vv.; о мотивацији за настанак ових антропо-топонима, с чувањем успомене на старешину и можда мање на родоначелника, в. Пешикан 1982: 58–59).

она имена којима се ко по оцу или по матери звао остала у на-
предак презимена. [...] Може бити да је у Црној гори и по њезинијем околинама
освета највећи узрок што људи држе своја стара презимена, [...]. А у Србији онаке освете
није било нити је могла бити; за то тога ради није требало држати се старог презимена, а
ако је још ко био од какве знатне и Турцима мрске породице, прије му је ваљало да се крије
него по њој да се позива, као што су јамачно у почетку владе Турске многи чинили; за то
кад су Турци купили харач, сваки се казивао по имену својега оца или матере, а у другијем
догађајима слабо је ко кога и питао а још мање писао како се зове; за то је у нас
до данас још обичај да се многи људи познају и зову више по
крштеноме имену него и по каквоме презимену. И Бошњаци Турскога
закона, особито господа, држе своја стара презимена, па још и онака која показују да су
њихови стари били Хришћани и да се они по закону само зову Турци а по роду и по језику
да су прави Срби, и којијех би они по своме данашњему мишљењу ваљало да се стиде,
н. п. *Филиповићи*, *Бурђевећи*, *Тодоровићи* итд. Може бити да је код њих узрок што су ова
презимена у старијем њиховијем братима на спахилуке и на остала господства. [...] (I, II).

Разликује се судбина презимена у крајевима из којих су кретале сеобе
и оних до камо су допирале. Где се популација дуже задржавала у месту, с
континуитетом у претх. столећима, рано су се усталила и одржала презиме-
на, чинећи уједно и препознатљива обележја месних говора и дијалекатских
типова; у др. крајевима њих није било: у Србији под Турским царством, с
обзиром на природу турске државе и положај српскога становништва. На
млетачкој и аустријској територији (за)владале су другачије прилике,² нпр. у
Хабзбуршкој монархији Срби су кроз војну обавезу, пописе и порезе записи-
вани с презименима, која су се у целој држави коначно учврстила у широкој
реформи цара Јосифа II (1787/1788).

Сачувани извори показују да су се презимена у српској прошлости почела
устаљивати у позном средњем веку,³ међутим долазак Турака је изменио исто-
ријске процесе, јер сами Турци нису користили презимена него синтагматску

² На тлу потоње Словеније, где је избегнута турска окупација, процес стварања презимена
завршио се природно, у XVI–XVII в. (Рогоћ 1955: 219). У земљама европскога Запада презимена
су се постепено усталила у XVI–XVIII в. (Исто: 218–219, 220).

³ О приликама у средњем веку, на основу увида у пописе зависнога становништва у главним
даровним повељама из XIII–XIV в., као и о приликама у доба турске власти, према списковима
у тефтерима из XV–XVIII в., в. Пешикан 1982–1984; уп. Грковић 1986. Пре стварања презимена
у пописима су се низала гола имена лица, по изузетку издвојена од других каквом општом име-
ницом којом се означавало занимање, статус, телесне особине и сл., ређе ознаком другачијега
пореkla, односно народности, понекад патронимиком (уп. Пешикан 1982: 44; Рогоћ 1955: 220–
221). У зрелом средњем веку Дечанске хрисовуље, најбогатији извор за антропонимска истра-
живања, не показују постојање презимена у савр. смислу речи (в. Грковић 1983: 101). Изгледа
да су се патронимици најпре јавили код оних чији су се преци нечиме истицали (јунаштвом,
имањем какве вештине, положајем у друштву, богатством итд.), а код осталих, који нису имали
шта на овај начин „осигуравати”, по угледу на прве – доста касније (Рогоћ 1955: 213); у Русији
је држава ограничавала право употребе патронимика у XV–XVII в. (Маројевић 1984: 187). Про-
цес се није једнаким темпом одвијао у граду и на селу. Оквирна доња хронолошка граница која
није важила свуда за почетак устаљивања првих презимена јесте ½ XV в. У тефтерима с по-
четка турскога доба за обичне представнике домаћинства обухваћене пописом преовлађивале
су синтагм. идентификације преко оца, нпр. по образцу *Никола син Радослава*, али и с нултом
формулом *Никола Радос(л)ав*; у неким су још крајем XV в. постојали разноврсни образци, без
избијања патронимика у први план (Пешикан 1982: 55–57). На ограниченом, али илустративном
узорку из Бачке, који је праћен кроз некол. столећа, у турским пописима из ¼ XVI в. допуна лич-
нога имена није још прерасла у презиме, а век и по касније, под аустријском влашћу, „обично је

номинацију по оцу, која је административно учвршћена на запоседнутим територијама кроз пописне упитнике и пореске обрасце (уп. Рогић 1955: 219).⁴ Срби јесу имали патронимике (и др. придевке),⁵ али ипак је, као што и Вук истиче, име било на првом месту – свака је особа превасходно називана по своме имену.

2. СЌМО ИМЕ. – Хришћанима се у молитви пред Господом помиње сѧмо име (једноимена деноминација), што је фиксирано у диптисима; ово је, такође, утицало на вишевековно одржање просте именске формуле. И свештенички чин у навођењу и ословљавању атрибутивно прати властито име (нпр. *поп Јован*), за разлику, нпр., од академске титуле у грађанском друштву, која, у потоњим епохама, најављује презиме (нпр. *др Јовић*). Стога, монаси и данас имају сѧмо имена, а исто важи и за владике, и иначе биране из редова монаштва.⁶ У Хабзбуршкој монархији, међутим, нико није био изузет у погледу употребе презимена, па ни Срби – свештена лица су их и тамо носила, нпр. архимандрит Јован Рајић (1726–1801), митрополит Стеван Стратимировић (1757–1836), патријарх Јосиф Рајачић (1785–1861). У таквој средини као свештенички син се формирао и будући Ђуро Даничић (рођ. 1825).

3. ВУК. – Вук Караџић се родио у Босанском пашалуку у Турскоме царству 1787, у области која се нашла у Србији 1804–1813, трајно од 1833. Вук се, у првом реду, користио својим именом, а његова првобитна имен. формула била је проширена патронимиком. Ево како се он потписивао у тадашњим својим издањима:

Мала простонародња славено-сербска песнарица, издана Вуком Стефановићем, [...] 1814. | *Писменица сербскога језика* [...], издана Вуком Стефановићем Србијанцем, [...] 1814. | *Српски рјечник*, [...] скупно га и на свијет издао Вук Стефановић. [...] 1818.

У првом издању Рјечника учињен је неспретан превод Вукова имена и очинства: нем. *Wolf Stephansohn's* и лат. *Lupi Stephani F.* (1818), који, у др. издању које је контролисао Даничић, неће бити поновљен; тамо је стајало само транскрибовано: *Vuk Steph. Karadschitsch* (1852). Први српски потпис је славизиран, баш као што се види и из облика *Сербѡианац* (1814), а још и више из саме те именице, раније непознате српском народном језику. Вук овде у структури патронимика интервенише неутрализацијом фонолошко-

именовање по оцу (или мајци...), али је у пуном јеку и процес стварања презимена..." (Пешикан 1990: 380, 381).

⁴ Турско царство није прописивало употребу презимена, њих је тек законом наметнуо Кемал-паша Ататурк у савр. Турској 1934 (Рогић 1955: 216, 219).

⁵ У старим писаним изворима суфикси за грађење ових облика су (1) имен. *-uћ(-); -ov|uћ(-)/ev|uћ(-)*; (2) прид. *-ј(-); -ин(-), -ov(-)/ev(-)* – у првој групи су деминутиви (с посесивношћу или без ње, с непосредном творбом више на западу него на истоку), у другој групи су првобитни посесиви, по правилу у синтагм. споју (као ознаке припадности, односно зависности од др. лица, и то не нужно у односу на носиоца домаћинства, него и сталешке). О хронол. и територ. слојевитости, али и о претежности облика на *-uћ(-)* над другима у средишњим српским земљама в. Пешикан 2010: 65, 69–70, 72–74.

⁶ Када неко хоће да обесвети извесну црквену личност и наруга јој се у јавности, понекад се то у нашем времену чини приписивањем напуштенога презимена из ранијега, цивилног живота тој личности. Ништа мање, израз је неспретности када поједина лица у монашком завету себи пишу презиме, или чак уписују и академ. грађанске титуле.

га склопа, јер његов се отац звао *Стеван*, а не *Стефан*, што је србијански облик уместо очекиваног, херцеговачког, *Шћепан*. Из ове се појединости такође види колико је имен. формула уз наслове издања подложна патетизацији ради подизања регистра. Упознавши се у Средњој Европи и Русији с улогом презимена у идентификацији и представљању личности, Вук с поносом реактивира своје братственичко надимачко презиме *Караџић*, донето из прапостојбине. Али првих година (1822/1823–1834/1836) то ће пратити претеривање из жеље да себи изгради педигре (уз новоуведено презиме обавезно саопштава порекло: „Јадранин из Тршића, а од старине Дробњак из Петнице”) и да представи свој међународно признати академски статус, на кратко и свој значај у српској средини:

Први пример навођења презимена, уз истицање порекла и академских признања: *Народне Српске Пјесме*, Скупио и и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, (Јадранин из Тршића, а од старине Дробњак из Петнице.) Санктпетербуршкога вољнога општества љубитеља Руске словесности, и Краковскога ученога друштва член кореспондент. Књига трећа, [...]. 1823.⁷ | Најразвијенија екстензивна формула: *Даница*. Забавник за годину 1834. издао Вук Стеф. Караџић, Философије доктор, учени друштва: Санктпетербуршкога вољнога љубитеља Руске Словесности, Краковскога, Тирингско-Саксонскога за истраживање отач. старине, Краљевско-Гетингскога, и Московскога историје и старине Росијске член кореспондент, и бивши президент славнога магистрата наије и вароши Београдске. [...]. | Последња потврда екстензивне формуле, с извршеном редукцијом: *Народне српске пословице и друге различне, као оне у обичај узете ријечи*. издао их Вук Стеф. Караџић, философије доктор и различних учених друштва член. [...]. 1836.

У складу с рафинираном модом, Вук у датој формули скраћује писање свога патронимика, али осталог балога тек ће се у будућности ослободити, задржавши оно што оставља утисак елегантне обилности, можда на нечији добронамеран савет. Своју имен. формулу и уопште представљање себе као аутора он коначно своди на трочлану именску структуру, са скраћеним средњим чланом или са свима трима скраћенима: *Вук Стеф. Караџић* и *В. С. К.* (уп. преглед библиографије Добрашиновић 1974: 15–84).

Ипак, Вук се у српској средини пре свега одазивао само на своје властито име, и српски савременици су га тако звали (у Бечу су, као што рекосмо, владале друге прилике). Јер, у Србији је обавезна употреба презимена прописана тек наредбом од 20. јануара 1851, када је он имао 64 године. То је „Уредба, да се стална презимена у фамилијама у земљи заведу” кнеза А. Карађорђевића.⁸ Повод за доношење наредбе је била потреба за увођењем катастарских књига, по угледу на аустријске, па је предложено устаљивање презимена:

„да се кодъ насъ унапредакъ презимена фамилијрна задржаваю, а не као досадъ да се баталою, и свакиј на име отца да се прозива, будући ово къ војењу књига’ одвећ смета.”

⁷ Непосредно пред издавање Народних српских пјесама Вук је, поводом Упоредних речника свих језика и наречја, књ. издате у Петрограду (1787–1789), поправно српске речи и унео примере из бугарског језика, под насл. „Додатак к Санктпетербургским Сравнителним рјечницима [...]”, потписујући се као *Вук Стевановић* (Беч, 1822), једини пут дајући свој патронимик у изворном виду, без презимена.

⁸ За прилике у Србији XVIII–XIX в. до државне интервенције в. Рогић 1955: 229–230.

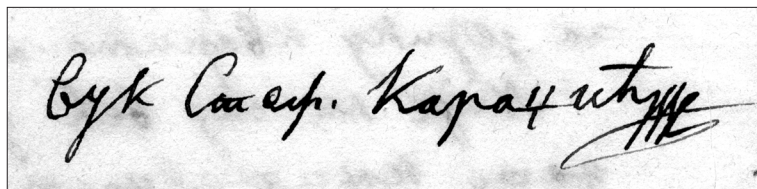
Донето је решење о утврђивању презимена по „најстаријем” члану домаћинства (старешини породице), тј. о фиксирању патронимика/матронимика, ради увођења реда и континуитета у административној евиденцији:

„да се од стране Правителства нареди, да се у фамилијама нашега Народа презимена еданпутъ за стална утврде, како бы се унапредакъ за свагда знати могло едно презиме едне исте фамилије, а да бы се то удѣйствовати могло, да све власти, [...], по овой наредби презимена по најстаријему у фамилији заводе, и после свагда само за ова стално установљѣна презимена распытую, та у надлежна явна и званична акта уписую, и на иста своя рѣшенія и друга заключения издаю” (Сборникъ 1853).

Случај с избором Вукова профилактичкога имена према дивљој животињи нарочитих магијских својстава добро је познат, јер то сâм Вук вели у своме Рјечнику:

Вук (1818) Вѹк, m. 1. der Wolf, lupus. 2. Mannsname, nomen viri. Кад се каквој жени не даду ђеца онда нађене ђетету име вук (да га не могу вјештице изјести: зато су и мени овако име нађели) : (1852) вѹк, m. 1. der Wolf, lupus. 2. Mannsname, nomen viri. Кад се каквој жени не даду дјеца онда надјене дјетету име Вук, јер мисле да им дјецу вјештице једу, а на вука да не ће смјети ударити (за то су и мени овако име надјели). 3. (у Ц. г.) у пушке оно гдје стоји кремен. [...].

Занимљиво је да је и Вук веровао у апотропејску моћ свога имена, сујеврно се потписујући с малим почетним словом, да не окрњи или изазове ту моћ.⁹ По свему судећи, и изван контекста који Вук наводи, његово име, односно имена изведена од исте основе (*Влк-*) из дубоких претхришћанских, митско-религијских разлога, али и др., конкретних, животних, спадају у ред најучесталијих словенских имена у периоду XVI–XIX в., с највећим творбеним потенцијалом (Стојановић 2013: 38–43).¹⁰

Вуков потпис (1845)

4. Даничић. – Ђуро Даничић се, као што је добро познато, родио у угледној новосадској свештеничкој породици од оца Иоана Поповића као Георгије Поповић. Своје лично, хришћанско-календарско име мењао је и

⁹ Ово је духовито приметио М. Витезовић на научном скупу о Вуку, одржаном у САНУ (2015).

¹⁰ Ова експанзија је, међутим, наступила тек почетком турскога доба; у средњему веку имена од ове основе „спорадично [су се] употребљавала”. „У XV и XVI в. највећу учесталост постижу у поречју Дрине и Лима, од Вишеграда до Плава (а слично и по Старој Рашкој до околине Новог Пазара), али је експанзија изразита и на северу Бачке, и у румунском делу Баната, и око Травника, и око Сиња и Врлике, и на Црногорском приморју, и у свему међупростору” (Пешикан 1987: 145).

брусио под утицајем народне књижевности, па и историје језика.¹¹ Прошао је кроз етапе *Ђорђије*, *Ђорђе*, *Ђурађ* (без прецизно утврђене хронологије) и на крају *Ђуро*, што је по образовању хипокористичко име (в. РЈАЗУ III: s. v. ĐURO), које је код њега очито изгубило афективну значењску нијансу, почивајући на економичности а не експресивности израза (мада је Даничић, касније, видео у овом типу творбе експресивност, в. 1874: 60–61), постајући правим именом, као скраћено име у духу народне традиције из тзв. јужних (ијекавских) крајева (одсецање свршетка крћењем другог слога *Ђу|p-(a)ђ*-и лепљењем хипокор. наставка, без мењања декл. типа).¹²

Српски романтичари су често и радо мењали лична имена (али поглавито имена, не и презимена), и не само у „књижевности”, односно у јавној сфери, него и за цео живот. У тој епоси је и обновљен српски народни именослов. Довољно је овде навести пр. двојице Даничићевих савременика: Бранко Радичевић се тако зове од Песама 1847, а до тада је био Алексије Радичевић (1824–1853); Коста Новаковић је постао Стојан Новаковић (1842–1915).

Није било лако реконструисати рану Даничићеву библиографију пошто је он експериментисао са својим псеудонимима и објављивао анонимно. Реконструкције библ. младога Даничића (1841–1845) коју је извршио Ђ. Живановић (1953–1955) и др., сабрао је М. Радовановић (1975: 50–51). Добро је знана прекретница из 1847. када је, штампајући „Рат за српски језик и правопис”, Ђорђе Поповић постао Ђ[уро] Даничић (в. ниже).¹³ Није могуће коначно утврдити зашто је Даничић изабрао баш тај псеудоним под којим се прославио, будући да је он сâм мењао исказе својим савременицима. Могло би се претпоставити да је мистификацију чинио свесно, дајући свему легендарни карактер. Радивоје Врховац је сабрао три верзије. – По Ј. Бошковићу (1876) „Даничић, то јест син Вукових *Даница*, Вуков ученик”; по М. Ђ. Милићевићу који је у друштву неколико људи чуо од самога Даничића 1872. да је сасвим случајно заменио псеудоним *Југовић* због забране цензуре у Бечу приликом штампања „Рата” у Пешти псеудонимом *Даничић*, јер је, после браће Југовића, „најволео браћу *Даничиће* из песама”; Магарашевић је објавио верзију коју је Даничић саопштио своме брату В. Поповићу, а забележио је његов синовац, да је „име Даничић” узео „Зато што Даница звезда сјаје јачим сјајем од других, па тако треба и истина, што се језика тиче, јаче да засија”. Све ово поетизује Ј. Јовановић Змај 1883. у песми „Зашто је Даничић

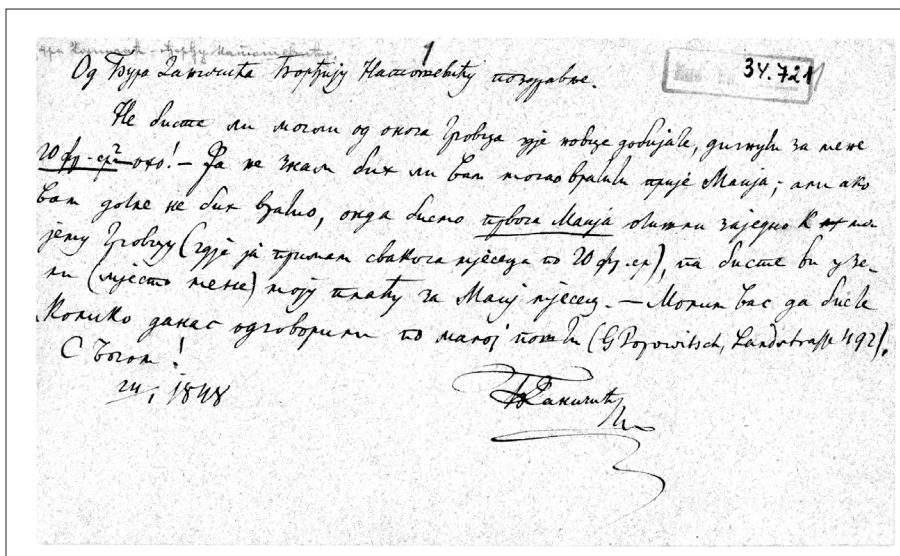
¹¹ За облике посведочене у дубљој прошлости, уобличене и узбучене нарочитим Даничићевим правописом (ниједан под г-), в. РКСС: s. vv. хсрѣланн, хсрѣланк, хсрѣланн, хсрѣланк, хсрѣла, хсрѣлаш, хсрѣлица, хсрѣлок, хсрѣл, хсрѣлко, хсрѣланцѣ, хсрѣланкѣ, хсрѣлаь.

¹² Реска регионал.-дијал. подела у парадигматској дистрибуцији хипокористика, „западна зона *Ђуро-Ђуре*, источнодинарска *Ђуро-Ђура* и североисточна *Ђура-Ђуре*”, тек касније је формирана; наиме, „турски пописи нам показују” да још „почетком турскога доба имена типа *Ђуро* јављају се само изретка, и то без јасне територијалне ограничености” (Пешикан 1987: 146).

¹³ Даничић није објављивао 1846, тако да је први наслов под његовим новим именом (*Ђ. Даничић*) после прегледа обухваћених Живановићевим истраживањима, завршенога потписом *Младѣ Србинѣ Изѣ Аустрије* – „Рат”, 1847 (в. Радовановић 1975: 12).

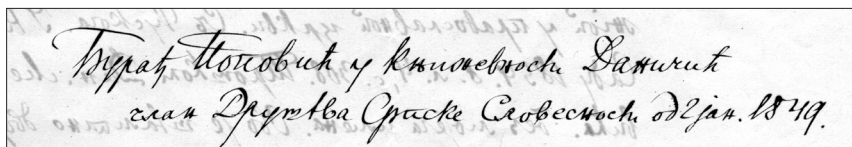
промену презиме?”, додајући претпоставку да је „љубав [...] кумовала” (о свему, сажето, Ђурић 1976: 392–393).

Решено је и питање имена, уколико се оно рашчита (в. Ђорић 2009: 142–146), а Даничић га готово доследно пише скраћено. Бројна су сачувана писма с имен. формулом *Ђ. Даничић*, нпр. тако се он потписује и када пише Вуку, а по изузетку – друговима из своје генерације или не много млађима, дакле приватно с равноправним кореспондентима, даје само име, *Ђуро*, нпр. Ј. Бошковићу (рођ. 1834), *Твој Ђуро*, али и њему се потписује уобичајеним *Ђ. Даничић*. По изузетку, Даничић ће без скраћивања написати целу своју имен. формулу како се изговара. У писму Ђ. Натошевићу од 24. јануара 1848. у адреси стоји у зависном падежу *Ђуро Даничић* („Од Ђура Даничића Ђорђију Натошевићу поздравље”), из чега се утврђује и парадигма *Ђуро* : *Ђура*. Ту се, такође, види да званично име још није променио пред државном администрацијом, јер даје поштанску адресу с именом *Gj Popowitsch* (Рукописно одељење Матице српске, бр. 34.721).

Писмо Ђ. Натошевићу (1848)

Уместо посрбе свога имена, *Ђорђије*, у предатој и депонованој аутобиографији за Друштво српске словесности 19. децембра 1857, Даничић ће за себе у наслову рећи: *Ђурађ Поповић у Књижевности Даничић*, што је потпуно посрбљено име према образцу из зрелог средњег века. Иако се овде потписао као *ЂДаничић*, јасно ће рећи да му је псеудоним [само] *Даничић* (Архив САНУ, Ист. зб. 7380).

Заглавље аутобиографије (1857)

У свему овоме, наравно, нашега Ђура не треба мешати с Ђорђем Поповићем Даничарем, незнатно млађим од њега, сл. основнога образовања и занимања, књижевника и новинара (1832–1914); овај, Ђ. Поповић, уређивао је Даницу (1860–1872), по чему је и добио надимак.

5. САВРЕМЕНИЦИ И ПОТОМЦИ. – Вукови и Даничићеви савременици о њима говоре означавајући их углавном једноставно: *Вук* и *Даничић*; с пуним имен. формулама, пак, приликом доследнога навођења. Прво, као што из до сада реченога произлази, није последица пуке рационализације израза, али и јесте део немаркираног (у оквирима обичнога, српском језику прирођенога) изражавања, парадоксално у исто време и фамилијарнога односа према њима, као „творцима нашега књижевног језика”. И у номенклатуру они с оваквим именовањима улазе у спрези, нпр. *Вук–Даничићева норма*. Тако се изражавају С. Новаковић, Љ. Стојановић, А. Белић и др.

У скорије време, међутим, појавила се чудна тенденција да се о Вуку у радовима на српском језику више не говори као о Вуку него као о „Карацићу” или само „Стефановићу” или обавезно као о „Вуку Стефановићу Карацићу”.¹⁴ Такође, о Даничићу се неизоставно говори као о „Ђури Даничићу”, прво с именом, а затим и с именом у неодговарајућој парадигми (III уместо I декл.). Обојица су „оштећени”, али је Вук у томе, чини се, горе прошао, мада сâм не би имао ништа против тога, што смо видели из напред реченога. [Како се о њима говори у страног језицима, на страним језицима, изван је нашега занимања: то подлеже језичким законитостима и традицијама тих културних средина; пуно навођење имен. формула приликом цитирања насловних страна публикација – није упитно.] За нашу тему није од значаја толико битно која су образложења и непосредне околности додељивања и грађења њихових имен. формула, колико – како су тачно она гласила и који је историјски контекст, непосредан, ближи и даљи, како су се она користила, да би се то морало уважити и у данашњем времену, тим пре што и данас постоје околности када православни верници користе сâмо име, односно цркв. лица под монашком заклетвом једино и имају име (тај модел не може се укинути докле постоји Црква, упркос неразумевању и од стр. појединих цркв. лица). Звати Вука „Карацићем” није далеко од тога као да Бранка Радичевића зовемо „Алексијем” Радичевићем, а Ђура Даничића „Георгијем

¹⁴ Врло карактеристичан пр. овога типа (има и доста старијих), јесте, нпр., у наслову чланка: „Карацићева интерпретација личних имена у Новом завјету”, иако се у истоме зборнику о Вуку говори по имену или уз употребу целе имен. формуле, нпр. у синтагмама „Вукови погледи”, „Вуков Рјечник”, „Вукова правописна реформа” итд. (в. садржај у: *Зборник радова о Вуку Стефановићу Карацићу*, Сарајево, 1987).

Поповићем”, мада наравно да није исто. Свакако је за Вука анахронизам посезати за презименом као основом именовања; осим хронол., ту је и методол. грешка форсирања савремених навика на личности из прошлости – и то не било које личности, већ једнога од твораца савременог српског идентитета. Будући да Даничић долази из хабзбуршке средине, па и да је знатно млађи, за њега је коришћење презимена (псеудонима) и у реферисању на његову личност – сасвим примерено.

6. Закључак: Вук | Вук Стефановић Караџић и Даничић | Ђуро Даничић. – Вук Стефановић Караџић и Ђуро Даничић својим појавама (1787–1882) омеђавају пресудну епоху у којој је обликован оновремени српски идентитет. Вук је представник прве српске модерне филолошке генерације – и следује му, када се о њему непосредно говори, само име; Даничић је носилац друге генерације, а изданицима у нашој традицији следује патронимик, у ширем смислу еквивалент презимена (наравно, на првом месту је увек стајало име, али стварањем другог овде је до изражаја дошла смена друштвених парадигми). Без обзира на мотивацију, псеудоним *Даничић* јесте посредно или непосредно ослоњен на Вуков филолошки рад. Не треба да нас буни асиметрија – једнога називати именом, другог аутодескриптивним придевком у функцији презимена, у оба случаја с реализованим потенцијалом целовите (једночлане) деноминације. У систему скраћеница, приликом цитирања, треба да важи исто, основно и једноставно, у традицији једино утемељено: *Вук* и *Даничић*. У навођењу целовитих података уз наслове њихових ауторских дела неупитно је, све време, преношење пуних имен. формула онако како су их и они, као аутори, давали: *Вук Стеф(ановић) Караџић* и *Ђ(уро) Даничић*. – Није оправдана редукција података која би довела до хронол. и формал. инверзије устаљеног модела (Вука називати *Стефановићем* или *Караџићем*, Даничића *Ђуром*).

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Вук I:** *Српски рјечник, истолкован њемачким и латинским ријечма*, Скупио га и на свијет издао Вук Стефановић, У Бечу: gedruckt bei den P. R. Armeniern, 1818.
- Вук II:** *Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, У Бечу: у штампарији Јерменског намастира, 1852.
- Грковић 1986:** М. Грковић, *Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског властелинства у XIV веку*. Београд: Народна књига.
- Грковић 1983:** М. Грковић, *Имена у Дечанским хрисовуљама*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, Институт за јужнословенске језике.
- Даничић 1874:** Gj. Daničić, Nom. sing. masc. na o i na e, *Rad JAZU*, XXVI, 53–63.
- Добрашиновић 1974:** *Библиографија списка Вука Караџића*, Прир. Г. Добрашиновић, Сабрана дела Вука Караџића, XXXVI. Београд: Просвета.

- Ђурић 1976:** *Књига Ђуре Даничића*, Прир. В. Ђурић, Београд: СКЗ.
- Маројевић 1984:** Р. Маројевић, Словенски антропоними, *Ономатолошки прилози*, V, 183–195.
- Новаковић 1875:** С. Новаковић. Српски поменици XV–XVIII века. *Гласник СУД*, XLII, 1–152.
- Пешикан 1982–1984:** М. Пешикан, Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба, I–III, *Ономатолошки прилози*, III–V.
- Пешикан 1987:** М. Пешикан, Уз нека Вукова ономастичка запажања, *Зборник радова о Вуку Стефановићу Караџићу*. Сарајево: Институт за језик и књижевност, 143–147.
- Пешикан 1990:** М. Пешикан, Именослов Врбаса XVI–XVIII века, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 33, 379–386.
- Пешикан 2010:** М. Пешикан, О патронимима у старосрпским споменицима, *Глас САНУ*, CDXV. Одељење језика и књижевности, 26, 63–80.
- Радовановић 1975:** М. Радовановић, Библиографија радова Ђуре Даничића, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XVIII/1, 9–63.
- РЈАЗУ:** Ђ. Daničić et al., *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII. Zagreb: JAZU, 1880–1976.
- РКСС:** Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, I–III, Прир. Ђ. Трифуновић, Београд: Вук Караџић, 1975³ [У Биограду 1863–1864].
- Рогич 1955:** Р. Rogić, Lična i porodična imena u jeziku, *Rad JAZU*, 303, 211–231.
- Сборникъ 1853:** *Сборникъ закона’и уредба’, и уредбены’указа’, изданы’у Княжеству Србији*. Одъ почетка 1851. до конца 1852. године, VI. У Бѣограду. У Правителственной књигопечатни.
- Стојановић 2013:** Ј. Стојановић, Лична имена од основе вук у старим српским поменицима и везивање ’вука’ за култ светог Саве код Срба, *Осам векова манастира Милешева*. Зборник радова, II. Милешева: Епархија милешевска СПЦ, 31–45.
- Ђорић 2009:** Б. Ђорић, Ђуро и/или Ђура, *Лингвомаргиналије*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 139–146 [2007].

Viktor D. Savić

“VUK” AND “DANIČIĆ”: HOW TO NAME THE CREATORS OF THE SERBIAN LITERARY LANGUAGE

Summary

Vuk Stefanović Karadžić and Đuro Daničić were born and shaped within different social systems, while both belonging to an era distinct from the present. Each of them fashioned their naming formulas according to how they wished to be recognized and addressed by their contemporaries. The full name forms given alongside the titles of their authored works are, of course, retained when citing them; in direct discourse about them as individuals or creators, however, it is customary to refer to them in a shortened, less formal way – one that is, in fact, more in keeping with the spirit of the Serbian language. For referring to Vuk Stefanović Karadžić, as the elder and one born in the Ottoman Empire,

a multi-part naming formula developed gradually, by expanding a two-part structure (given name + patronymic) through the revival of a previously abandoned clan name – i.e., a surname. However, a single-name form predominated, inherited from earlier epochs (the transformation of patronymics into surnames in Serbia occurred only in 1851). Đuro Daničić, considerably younger and born in the Habsburg Monarchy – where surnames had been firmly established since the late 18th century – personally chose his own pseudonym in 1847, which he would retain as his naming formula throughout his life. The core of this pseudonym is not a given name but a surname formed as a patronymic; by choosing it in place of a given name, he expressed a major shift in paradigms within Serbian society. When full naming formulas are not used, the creators of the Serbian literary language should be referred to in Serbian as “Vuk” and “Daničić,” and this practice should also be followed when citing bibliographic data. This does not apply to texts about them written in foreign languages, which arise within a different social and cultural context.

Keywords: “Vuk” (“Vuk Stefanović Karadžić”), “Daničić” (“Đuro Daničić”), Serbian literary language, given name, patronymic, surname.